

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. В умовах неоднозначного та складного трансформаційного періоду, що проходить економіка України в останні роки, підприємство як відкрита система функціонує в нестабільному та динамічному зовнішньому середовищі, що породжує загрози його ефективній діяльності та розвитку. Саме тому особливо актуально постає проблема забезпечення в ринкових умовах господарювання фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У сучасній економічній літературі поняття «фінансова безпека підприємства» як самостійний об'єкт управління розглядається відносно недавно. Проте в Україні комплексним дослідженням цього питання практично не займаються, приділяючи основну увагу проблемам фінансової безпеки держави та економічної безпеки підприємства. Окремі аспекти багатогранної проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємств були і є предметом наукових досліджень ряду вчених, а саме Н.Й. Реверчук [1], Л.Г. Мельника [2], Л.І. Донця, Н.В. Ващенко [3], С.Ф. Покропивного [4], І.А. Бланка [5], К.С. Горячевої [6] та ін. Разом з тим в роботах цих науковців сутність, значення та основна характеристика фінансової безпеки підприємства розглянуті фрагментарно, а тому потребують подальшого наукового дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою статті є визначення змісту поняття «фінансова безпека підприємства», розкриття основних сутнісних характеристик фінансової безпеки підприємства як підсистеми економічної безпеки підприємства.

Вклад основного матеріалу. Однією із найважливіших умов забезпечення стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. У процесі аналізу наукової літератури [1 — 8] визначено, що в економічній теорії фінансову безпеку підприємства розглядають, як правило, у таких аспектах:

— як одну із складових економічної безпеки (С.Ф. Покропивний, Афанасьєв, Гончаров, Берлач, Ніколаюк, Никифорчук, Шваб, Ілляшенко, І.О. Бланк);

— як самостійний об'єкт управління (Горячева, Мартюшева).

Сутність поняття «фінансова безпека підприємства» науковці трактують у двох розрізах:

— як стан захищеності інтересів підприємства (І.О. Бланк, О. Кириченко, Ю. Кім, К.С. Горячева, А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк);

— як стан ефективного використання ресурсів підприємства (Л.Г. Мельник, Н.Й. Реверчук, Л.І. Донець, Н.В. Ващенко, О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко, С.Ф. Покропивний).

Так, Н.Й. Реверчук вважає, що фінансова безпека підприємства — це захист від можливих фінансових витрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. Саме вона є провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є рушієм будь-якої економічної системи [1, с. 22 — 23]. Такого погляду щодо визначення фінансової складової економічної безпеки дотримується також Л.Г. Мельник, який визначає її як досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [2, с. 536].

Л.І. Донець, Н.В. Ващенко розглядають фінансову безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку [3, с. 81]. Такої ж думки дотримуються О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко, зазначаючи, що фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства й перспектив його технологічного та фінансового розвитку [7, с. 101]. Це визначення є досить широким, проте не повним, оскільки наголошується лише рівень використання корпоративних ресурсів.

С.Ф. Покропивний вважає, що серед функціональних складових економічної безпеки саме фінансова складова є провідною й вирішальною, і трактує її досягнення шляхом найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [4, с. 468, 472].

А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк визначають фінансову безпеку як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання фінансових зобов'язань [8, с. 79]. На нашу думку, таке трактування категорії є вузьким, адже визначає лише одну сторону фінансової безпеки, а саме захист фінансових інтересів підприємства, і не враховує вплив реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру на ефективність управління його ресурсами.

І.О. Бланк аналізує фінансову безпеку підприємства як кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [5, с. 24].

О. Кириченко, Ю. Кім визначають фінансову безпеку підприємства як фінансовий стан і фінансову стабільність, здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності [9, с. 15].

К.С. Горячева акцентує, що фінансова безпека підприємства полягає в наявності такого фінансового стану, котрий характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [6, с. 65]. Зазначені визначення фінансової безпеки підприємства є статичним, тобто незмінним, адже стан — це усвідомлення певного результату, оцінка фінансової стійкості та фінансово-економічних можливостей підприємства на певну дату, на основі яких можна визначити рівень його безпеки. Однак вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на підприємство в кожний момент часу та циклічність економічних процесів визначає можливі зміни в процесі його господарської діяльності, що й визначає динамічність цієї категорії.

Проаналізувавши існуючі погляди на визначення сутності категорії «фінансова безпека підприємства», пропонуємо розглядати це поняття як процес досягнення певного стану підприємства, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, збалансованістю фінансових інструментів та методів управління ними й забезпеченістю достатнім обсягом фінансових ресурсів, що дозволить підприємству ефективно функціонувати в сучасному і майбутніх періодах.

Існування різних підходів щодо визначення «фінансової безпеки підприємства» значною мірою пояснюється широтою сутності сторін цієї економічної категорії, тому, щоб з'ясувати її зміст, доцільно розглянути основні її характеристики. Найдокладніше характеристики фінансової безпеки підприємства розглянув І.О. Бланк і виділив такі:

1. Фінансова безпека підприємства — основний елемент економічної безпеки підприємства. Основна роль фінансової компоненти в загальній системі економічної безпеки підприємства визначається такими основними положеннями:

— фінансова діяльність здійснює основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства;

— операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, носять стабільний характер, тобто здійснюються постійно;

— фінансова діяльність відіграє значну роль в забез-

печенні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому;

— ризики, які пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики), за своїми негативними наслідками належать до категорії найбільш небезпечних [5, с. 16].

2. Фінансова безпека підприємства — система кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності. У цій характеристиці поняття фінансової безпеки підприємства можна виділити такі складові:

— фінансова безпека підприємства виражає певний аспект його фінансового стану, який відображає той чи інший рівень його фінансової захищеності;

— фінансовий стан підприємства, який характеризує його фінансову безпеку, відображається визначеною сукупністю параметрів;

— параметри системи фінансової безпеки підприємства потребують чіткої якісної і кількісної детермінації [5, с. 17].

3. Фінансова безпека підприємства — сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребує захисту в процесі його фінансової діяльності. Розглядаючи цю характеристику фінансової безпеки підприємства, слід приділити особливу увагу таким моментам:

— у системі фінансової безпеки підприємства розглядаються тільки пріоритетні фінансові інтереси, що відіграють найважливішу роль в забезпеченні його фінансового розвитку;

— система пріоритетних фінансових інтересів повинна охоплювати не тільки поточні, але й довгострокові їх види;

— пріоритетні фінансові інтереси підприємства в системі його фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами інших суб'єктів його фінансових відносин [5, с. 19].

4. Фінансова безпека підприємства — ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру фінансовим інтересам підприємства. У процесі розгляду цієї сутнісної характеристики слід акцентувати увагу на таких положеннях:

— загрози фінансовим інтересам підприємства генеруються не всією сукупністю факторів, що впливають на здійснення його фінансової діяльності, а лише окремими факторами, які деструктивно впливають на підприємство й потребують ідентифікації;

— у системі фінансової безпеки підприємства ідентифікуються не тільки реальні, а й потенційні загрози;

— поняття фінансової безпеки включає захист його пріоритетних інтересів від загроз не тільки зовнішнього, а й внутрішнього характеру;

— серед усіх ідентифікованих загроз особливу увагу в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства слід акцентувати на найбільш небезпечних [5, с. 20].

5. Фінансова безпека підприємства — диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності

Рис. 1. Основні сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства

фінансових інтересів підприємства, адекватний його фінансовій філософії.

6. Фінансова безпека підприємства — система, яка забезпечує стабільність найважливіших фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів. Розглядаючи фінансову безпеку підприємства як стабільну систему, слід звернути увагу на такі основні моменти:

— стабільність системи фінансової безпеки підприємства розглядається як її динамічна характеристика;

— стабільність системи фінансової безпеки підприємства не носить абсолютний характер;

— на окремих етапах свого розвитку система фінансової безпеки підприємства може здійснюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності [5, с. 22].

7. Фінансова безпека підприємства — система, спрямована на створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в сучасному та перспективному періодах.

Огляд характеристик фінансової безпеки підприємства показує, наскільки багатоаспектною і складною з теоретичного та практичного погляду є ця економічна кате-

горія. Однак, на нашу думку, цей перелік характеристик фінансової безпеки підприємства може бути розширений. Так, аналіз фінансової безпеки підприємства показує стан розвитку підприємства, відповідність його фінансово-економічних можливостей умовам, які склалися на ринках та в країні в цілому, а, отже, дає можливість об'єктивно оцінити правильність та доцільність обраної фінансової стратегії. Тому ми пропонуємо фінансову безпеку підприємства характеризувати також і як систему, спрямовану на створення (коригування) та реалізацію ефективної фінансової стратегії в динамічних умовах ринку. Загалом основні характеристики фінансової безпеки підприємства можна представити схематично (рис. 1).

Висновки. Однією з найважливіших проблем ефективного розвитку підприємства в ринкових умовах господарювання є забезпечення фінансової безпеки як основної складової економічної безпеки підприємства. Забезпечення фінансової безпеки вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності.

Література

1. **Реверчук Н.Й.** Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. — Л. : ЛБІ НБУ, 2004. — 195 с. 2. **Економіка** підприємства / под ред. Л.Г. Мельника. — Суми : ИТД «Університетська книга», 2003. — 638 с. 3. **Донець Л.І.** Економічна безпека підприємства / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. — К. : Центр учб. літ., 2008. — 240 с. 4. **Економіка** підприємства / за ред. С.Ф. Покропивного. — Вид. 2-ге перероб. та доп. — К. : КНЕУ.— 2000.— 528 с. 5. **Бланк И.А.** Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с. 6. **Горячева К.** Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки / К. Горячева // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 65 — 67. 7. **Ареф'єва О.В.** Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №1. — С. 101. 8. **Загородній А.Г.** Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — К. : Знання, 2007 — 1079 с. 9. **Кириченко О.** Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О. Кириченко, Ю. Кім // Економіка та держава. — 2009. — № 1. — С. 15 — 18.

Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства

У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» та запропоновано власне бачення змісту цієї категорії. Розкрито основні сутнісних характеристик фінансової безпеки підприємства як підсистеми економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека, загроза.

Матвійчук Л. О. Концептуальные аспекты финансовой безопасности предприятия

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению понятия «финансовая безопасность предприятия» и предложено собственное видение содержания данной категории. Раскрыты основные существенных характеристик финансовой безопасности предприятия как подсистемы экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: предприятие, финансовая безопасность, угроза.

Matvijchuk L. O. Concepts of enterprise's financial security

The article deals with theoretical approaches to defining notion of «enterprise's financial security». The suggests own vision of this category. In the article financial security is viewed as a subsystem of enterprise's economic security.

Key words: enterprise, financial security, threat.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2009 р.

Прийнято до друку 27.11.2009 р.